

ศึกษาและสำรวจข้อมูลการผลิตกระวานและเร่วในพื้นที่ภาคตะวันออก
Study on Cardamom Bastard Cardamom Production in the East

หฤทัย แก่นลา^{1/}สุชาดา ศรีบุญเรือง^{2/}สาตี ชินสถิต^{1/}พินิจ กัลยาติลปิน^{3/}ประเสริฐ อุปถัมภ^{4/}
นพดล แดงพวง^{1/}ชูชาติ วัฒนวรรณ^{1/}

บทคัดย่อ

ศึกษาและสำรวจข้อมูลการผลิตกระวานและเร่วในพื้นที่ภาคตะวันออก เพื่อต้องการทราบข้อมูลการผลิตและการตลาดกระวานและเร่ว ดำเนินการปี 2554 พื้นที่จังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และปราจีนบุรี พบว่าการผลิตกระวานและเร่วเชิงการค้าส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 25 ราย ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรมีการผลิตกระวานดังนี้ พันธุ์ปลูกเป็นพันธุ์ดั้งเดิมที่มีมานาน สภาพพื้นที่ปลูก เป็นที่ลาดเชิงเขา บริเวณเทือกเขาสอยดาวอากาศค่อนข้างชื้น มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม ขยายพันธุ์ด้วยหน่อ การปลูกและดูแลรักษา ใช้ระยะปลูกประมาณ 2x2 เมตร ไม่ใส่ปุ๋ย ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะเก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ผลิตผลจากช่อดอก ทำให้แห้งด้วยการย่างไฟ ใช้เวลาประมาณ 2 วัน ได้ผลผลิตเฉลี่ย 50-70 กิโลกรัมต่อไร่ มีต้นทุนการผลิต 1,000 บาทต่อไร่ ส่วนใหญ่เป็นค่ากำจัดวัชพืช ค่าเก็บ ผลิต และค่าขนย้ายผลผลิตจากพื้นที่บริเวณเทือกเขาสอยดาวมาในหมู่บ้าน มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ ราคาขายอยู่ในช่วง 250-280 บาทต่อกิโลกรัม

ส่วนการผลิตเร่วพบว่าพันธุ์ที่ใช้เป็นพันธุ์ดั้งเดิมปลูกในป่า ไม่มีการปลูกหรือดูแลรักษาเก็บผลผลิตจากป่า เก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวทำเช่นเดียวกับกระวาน และมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อในพื้นที่ ราคาขาย 400-450 บาทต่อกิโลกรัม

1/ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6

2/ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรจันทบุรี

3/ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรปราจีนบุรี

4/ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรระยอง

คำนำ

กระวาน และเร่ว เป็นพืชสกุล *Amomum* อยู่ในวงศ์เดียวกับขิง *Zingiberaceae* นับได้ว่าเป็นพืชในท้องถิ่นที่สำคัญในพื้นที่ภาคตะวันออก ส่วนใหญ่พบในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ตราด และเขตอำเภอแก่ง จังหวัดระยอง กระวาน (*Amomum krevanh* Pierre.) เจริญเติบโตได้ดีในภูมิภาคเขตร้อนชื้น ชอบขึ้นตามบริเวณไหล่เขาในป่าดงดิบที่มีไม้อื่นขึ้นปกคลุมให้ร่มเงา และมีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 600-900 เมตร (กรมวิชาการเกษตร, 2545) โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกในจังหวัดจันทบุรี เขตอำเภอโป่งน้ำร้อน บริเวณเทือกเขาสอยดาวมีพื้นที่ปลูกมากกว่า 2,000 ไร่ (กลุ่มอนุรักษ์กระวานจันทบุรี, 2552) นอกจากนี้ยังมีการนำกระวานและเร่วปลูกเป็นพืชแซมในไม้ผล และยางพารา รวมถึงนำไปปลูกใช้บริโภคในครัวเรือน ใช้หน่อเป็นส่วนประกอบอาหารพื้นเมืองของภาคตะวันออก กระวานยังมีความสำคัญในด้านเป็นสมุนไพรและเครื่องเทศ เนื่องจากมีสรรพคุณแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ จุกเสียด รักษาโรคกระเพาะอาหาร และสามารถฆ่าเชื้อแบคทีเรียบางชนิดได้ เมล็ดกระวานมีน้ำมันหอมระเหย 7.9-8.4 % องค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญได้แก่ 1,8 cineol L-pinene P-pinene L-terpineol (ศิริเพ็ญ, 2552) นอกจากนี้ยังสามารถนำไปเป็นส่วนผสมในผลิตภัณฑ์จำพวกลูกกวาด น้ำยาบ้วนปาก และยาสีฟัน และกระวานยังเป็นพืชที่มีการส่งออก จากข้อมูลกระทรวงพาณิชย์ อ้างโดย กรมส่งเสริมการเกษตร (2550) รายงานว่า ในปี 2548 ประเทศไทยมีการส่งออกกระวานปริมาณ 16 ตัน มูลค่า 1.4 ล้านบาท แต่ปริมาณการผลิตกระวานไม่มีความแน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีความผันแปรค่อนข้างสูง เกิดจากเกษตรกรมีการปลูกกระวานในเชิงการค้าน้อยมาก สาเหตุจากยังไม่มีพันธุ์และเทคโนโลยีในการผลิตกระวานเป็นการค้าที่เหมาะสม ปัจจุบันการปลูก/แหล่งผลิตกระวานถูกจำกัดโดยสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เนื่องจากกระวานต้องการสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างจำกัด จึงจะให้ผลผลิตได้ เช่น ดินจะต้องเป็นดินที่มีอินทรีย์วัตถุสูง แสงและร่มเงาที่เหมาะสม ไม่กระทบแล้งในช่วงระยะเวลาอันยาวนาน พื้นที่ปลูกจะต้องมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลพอสมควร (กรมวิชาการเกษตร, 2545) เหล่านี้เป็นผลให้ผลผลิตกระวานมีแนวโน้มต่ำลงไม่เพียงพอกับความความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จะเห็นได้จากในปี 2550 มีการนำเข้ากระวาน ปริมาณ 23 ตัน มูลค่า 3.4 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551) ดังนั้นการสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดในพื้นที่ภาคตะวันออก จึงมีความสำคัญเพื่อที่จะนำข้อมูลไปปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางการผลิตต่อไป

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

1. กล้องถ่ายรูป
2. แบบสัมภาษณ์เกษตรกร
3. เครื่องมือจับพิกัด

วิธีการ

ศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลการผลิตกระวานและเร็วในพื้นที่ภาคตะวันออก โดยรวบรวมข้อมูลด้านพันธุ์ เทคโนโลยีการผลิต และการตลาด ฯลฯ

เวลาและสถานที่

เวลา ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554

สถานที่ทำการทดลอง พื้นที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด และปราจีนบุรี

สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรจันทบุรี

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

การสำรวจข้อมูลการผลิตกระวานและเร็ว

จากการสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดกระวานและเร็วในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด และปราจีนบุรี พบว่าในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีจะทำการผลิตกระวานและเร็วเชิงการค้า ทั้งในรูปแบบเมล็ดและหน่อ ส่วนในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ จะเป็นในลักษณะผลิตกระวานในรูปแบบหน่อเพื่อบริโภคในครัวเรือนและมีการจำหน่ายเล็กน้อย และ

พันธุ์ที่ปลูกส่วนใหญ่นำมาจากจังหวัดจันทบุรี จากการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 25 ราย ด้านการผลิตและการตลาดของกระวานและเร่ว และสำรวจแหล่งผลิตในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรมีการผลิตดังนี้

1.กระวาน

พันธุ์ปลูก เป็นดั้งเดิมที่มีมานาน โดยมีสภาพพื้นที่ปลูก เป็นที่ลาดเชิงเขา อากาศค่อนข้างชื้น มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม (ภาพที่ 1) โดยลักษณะของพันธุ์กระวานมีลำต้น (เหง้า) อยู่ใต้ดิน ส่วนที่อยู่เหนือดิน ใบคล้ายใบข้าว ขอบใบมีคลื่นเล็กน้อย ดอกจะแทงช่อดอกจากเหง้าใต้ดิน (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 1 สภาพแปลงปลูกทั่วไปของเกษตรกร

ภาพที่ 2 ลักษณะพันธุ์และดอกของกระวาน

การขยายพันธุ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ขยายพันธุ์ด้วยหน่อ

การปลูกและดูแลรักษา ใช้ระยะปลูกประมาณ 2x2 เมตร ไม้ใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคน

การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะเก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ผลิตผลจากช่อดอก ทำให้แห้งด้วยการย่างไฟ ใช้เวลาประมาณ 2 วัน ผลผลิต ผลิตผลเมล็ดแห้งเฉลี่ย 50-70 กิโลกรัมต่อไร่ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ผลผลิตของกระวานเตรียมจำหน่าย

ต้นทุนการผลิต 1,000 บาทต่อไร่ ส่วนใหญ่เป็นค่ากำจัดวัชพืช ค่าเก็บ ผลิต และขนย้าย ผลผลิต มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ ราคาขายอยู่ในช่วง 250-280 บาทต่อกิโลกรัม

2. เร่ว

พันธุ์ปลูก ที่เกษตรกรเก็บผลผลิตเป็นพันธุ์ดั้งเดิมที่อยู่ในป่า เกษตรกรเรียกว่า เร่วลูก ลักษณะพันธุ์ จะมีลำต้นกลม เรียบลื่นเป็นมัน แตกกอกระจายห่าง โคนต้นสีเขียวเข้ม แทะช่อดอกจากใต้ดิน

การขยายพันธุ์ เกษตรกรไม่ทำการขยายพันธุ์เนื่องจากเก็บจากป่า แต่ถ้าส่วนใหญ่ขยายพันธุ์ด้วยหน่อ การดูแลรักษา ไม่มีการปลูกหรือดูแลรักษา เก็บผลผลิตจากป่า โดยจะเก็บผลผลิตเมล็ดในเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนสิงหาคม

การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวทำเช่นเดียวกับกระวาน และมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อในพื้นที่ ราคาขาย 400-450 บาทต่อกิโลกรัม (ภาพที่ 4 และ 5)

ภาพที่ 4 แหล่งผลิตเร็วที่เกษตรกรเก็บผลผลิต

ภาพที่ 5 ผลเร็วและผลผลิตเมล็ดแห้งของเร็ว

สรุปผลการทดลองและคำแนะนำ

จากการสำรวจข้อมูลการผลิตกระวานและเร็วในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด และปราจีนบุรีพบว่า ส่วนใหญ่แหล่งผลิตเชิงการค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายผลผลิตเมล็ดจะอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี ส่วนที่จังหวัดอื่นจะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน และพันธุ์ปลูกนำมาจากจังหวัดจันทบุรี และจากการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 25 รายในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรมีการผลิตกระวานดังนี้ พันธุ์ปลูกเป็นดั้งเดิมที่มีมานาน สภาพพื้นที่ปลูกเป็นที่ลาดเชิงเขา อากาศค่อนข้างชื้น มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม ขยายพันธุ์ด้วยหน่อ การปลูกและดูแลรักษา ใช้ระยะปลูกประมาณ 2x2 เมตร ไม่ใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคน การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

เกษตรกรจะเก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ผลิตผลจากช่อดอก ทำให้แห้งด้วยการย่างไฟ ใช้เวลาประมาณ 2 วัน ได้ผลผลิตเฉลี่ย 50-70 กิโลกรัมต่อไร่ มีต้นทุนการผลิต 1,000 บาทต่อไร่ ส่วนใหญ่เป็นค่ากำจัดวัชพืช ค่าเก็บ ผลิต และขนย้ายผลผลิต มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ ราคาขายอยู่ในช่วง 250-280 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนการผลิตเร็วพบว่าพันธุ์ที่ใช้เป็นพันธุ์ดั้งเดิมปลูกในป่า ไม่มีการปลูกหรือดูแลรักษาเก็บผลผลิตจากป่า เก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวทำเช่นเดียวกับกระวาน และมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อในพื้นที่ ราคาขาย 400-450 บาทต่อกิโลกรัม

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

เป็นข้อมูลพื้นฐานการผลิตของเกษตรกร จึงนำไปใช้เป็นข้อมูลพัฒนาระบบการผลิตกระวานและเร็วต่อไป

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณเกษตรกรหมู่ 2 บ้านวังกระแพร อ.โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจแหล่งผลิตกระวาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. 2544. กระวาน. หน้า 245-247. ใน: เอกสารประกอบการประชุมผลงานวิชาการประจำปี 2543. กรมวิชาการเกษตร 30 เมษายน- พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ.
- กรมวิชาการเกษตร. 2545. พืชสมุนไพรและเครื่องเทศ. หน้า 189-193. ใน: เอกสารประกอบการประชุมผลงานวิชาการประจำปี 2544 เล่ม 2. กรมวิชาการเกษตร 20-22 พฤษภาคม 2545 ณ โรงแรม แอมบาสเดอร์ ซิตี้จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2550. อนุสารสถิติและข้อมูลการเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร. 142 หน้า
- กลุ่มอนุรักษ์กระวานจันทบุรี. 2552 . การอนุรักษ์มรดกจากบรรพบุรุษสมุนไพรกระวานจันทบุรี. 19 หน้า
- ศิริเพ็ญ จริเกษม. 2552. กระวาน. (31 กรกฎาคม 2552). <http://www.tistr.or.th>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2551. สถิติสินค้าไทยกับต่างประเทศ ปี 2550. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 116 หน้า
- อร่าม อรรถเจดีย์. 2550. พืชพื้นบ้าน อาหารจันทบุรี. โรงพิมพ์ต้นฉบับ จังหวัดจันทบุรี. 211 หน้า.

